

2/2013

BESKYDY

zpravodaj chráněné krajinné oblasti



Foto: J. Kondziolka

**BOTO – Beskydská oblast
tmavé oblohy**

**Rozhovor s patronkou
BOTO Alenou Zárybnickou
a s astronomem Jiřím
Grygarem**

Beskydské „důry“

**Nebe bez hvězd je jako láska
bez milenců**

Je vlhý večer, les rozehrává symfonii šelestů a tajuplných zvuků, vzduch je prosycený spoustou vůní a smysly vnímají okolní svět neobyčejně ostře. Ve svitu měsíce vstupuje na mýtinu srna. Její silueta vrhá podivuhodně zřetelný stín. Je to vůbec možné? Copak může měsíc vrhat stín? Pohled pomalu sklouzne k sametové obloze poprášené střípky hvězd. Ty hvězdy zachycují prastaré legendy a příběhy, které se nám do dnešních dnů uchovaly v podobě souhvězdí. Mezi nimi kraluje Velká medvědice a její jméno připomíná doby, kdy i v našich krajích žili běžně medvědi. Ty už v Beskydech potkáte stěží, ale ještě pořád máte šanci zažít v této úžasné krajině kouzlo temné noci se vším, co k ní patří. Zavítejte do Beskydské oblasti tmavé oblohy, nechte se obklopit opravdovou tmou, zvolněte své myšlenky a třeba zapřemýšlejte nad citátem velkého filozofa Immanuela Kanta: „Dvě věci naplňují mou mysl vždy novým a rostoucím obdivem a úctou, čím častěji se jimi zabývám: hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.“

František Jaskula

BOTO – Beskydská oblast tmavé oblohy

J. Kondziolka

V březnu letošního roku byla v Beskydech založena oblast tmavé oblohy. Jak poznamenal jeden z tvůrců projektu, byl to „malý krok pro Beskydy, ale obrovský skok pro tmu“. Kde se oblast nachází a co bude znamenat?

Základní informace

Rozloha: 308 km², z toho 222,3 km² na české a 85,7 km² na slovenské straně

Pořadí: 29. na světě v pořadí založení, v době založení 9. největší rozlohou (na 10. místo nás odsunul hned za týden Park hvězdné oblohy v Bieszczadech v Polsku)

Tma: 21,2–21,3 MSA, Bortle stupeň 3 až 4, MHV 6,5 mag – neboli obloha je „pouze“ 1x světlejší, než by byla zcela přírodní!

Zakládající organizace: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR - Správa CHKO Beskydy, Štátna ochrana prírody SR - Správa CHKO Kysuce, Česká astronomická společnost, Slovenská astronomická spoločnosť a Lesy České republiky - lesní správa Ostravice.

Datum a místo založení: 4. 3. 2013, Staré Hamry, Gruň

Web s informacemi: www.boto.cz

Jak vznikala?

Cesta k založení nebyla až tak dlouhá, jak by se mohlo na první pohled zdát – od představení myšlenky po podpis memoranda uběhl jeden rok. Hlavním důvodem byla výborná spolupráce a porozumění jednak představitelů zakládajících organizací, ale také místních starostů, u kterých si projekt získal podporu. Samotné přípravy se skládaly z jednání a diskuzí nad záměrem, ale už před založením v oblasti proběhly akce pro veřejnost – Noc vědců na Gruni, pozorovatelská expedice, byla také zprovozněna měřicí stanice na Bílém kříži a bylo založeno 6 schránek hry Geocaching.

Na vzniku projektu se podílel tým mladých nadšenců z řad České astronomické společnosti, který pro projekt získal podporu telefonního operátora Telefónica O2. Dále je potřeba poděkovat za spolupráci panu Jiřímu Lehkému ze Správy CHKO Beskydy a lesnímu správci Liboru Konvičnému z Lesů České republiky, Lesní správy Ostravice.

Zákaz svícení? V žádném případě!

Co ale vůbec založení Beskydské oblasti tmavé oblohy znamená? Rozhodně neznamená zákazy svícení, potměňování či jakékoliv jiné direktivní omezení. Zakládajícím dokumentem je memorandum, a jako takové nemá oporu v právním řádu. Oblast staví na porozumění zakládajících organizací, starostů a místních obyvatel. Účelem tedy není zhasnout, ale naučit svítit lidi s ro-



zumem tak, aby si zároveň mohli posvětit na cestu a také aby nespvítili zbytečně lampami do nebe. Jde to!

Ochrana přírody je zde nezanedbatelným prvkem, ale ta jde ruku v ruce se správným svícením. Dalším důležitým prvkem je vzdělávání – lidé si už zvykli, že obloha nad hlavou je oranžová, a když se obloha zatahne mraky, tak je světlejší než ta bezoblačná. V přírodním tmavém prostředí je to přesně naopak. Neznají, jaké různé zajímavé jevy, jako je mléčná dráha či zvířetníkové světlo, je možné na tmavé obloze vidět, a málokdo taky ví, že samotný vzduch může zářit. Ale není to jen nebe nad námi – kdo už viděl světélkovat houby, žížaly, dřevo? Vždyť i těch světlušek není, co bývalo... A právě vše jmenované a mnohé další může návštěvník spatřit v Beskydech.

Založením to ale nekončí...

Projekt staví zejména na popularizaci tématu. Již jsme zmínili některé akce, které proběhly, a chystají se další. Poslední z nich byl Jarní astronomický den, který se uskutečnil dne 18. 5. 2013 na chatě Švarná Hanka

na Gruni. Chystá se již druhý ročník zářijové Evropské noci vědců, její program je však zatím ještě „ve hvězdách“.

Na jaře tohoto roku budou také nainstalovány hraniční cedule a připomenut bude jeden světový unikát – Beskydská oblast tmavé oblohy je jedinou na světě, kam dopadl „meteorit s rodokmenem“, tedy takový, u kterého byl zachycen průlet atmosférou, z toho spočtena dráha ve Sluneční soustavě a nalezeny jeho zbytky po dopadu na zemský povrch. Řeč je o meteoritu Morávka, jehož model spolu se základními informacemi letos vyroste v oblasti Bílého kříže, kde se dodnes nachází nenalezené zbytky tělesa. V současné době je také dokončován film studentky Žofie Milatové s názvem „Kdyby zhasnul svět“ a již brzy bude ke stažení na internetu. ■

Autor článku je členem České astronomické společnosti a hlavním iniciátorem a organizátorem založení BOTO

Proč právě Beskydy

Pavel Suchan

Každý to známe - hvězdnou oblohu nad námi! Třpyt hvězd, majestát klenoucí se Mléčné dráhy nad hlavou, občas se některá hvězda „utrhne a padá“, ale to není hvězda, ale drobné zrníčko meziplanetární hmoty, které se právě srazilo se Zemí a v naší atmosféře vytvořilo meteor. Když budeme vědět, kam se dívat, můžeme spatřit galaxii M 31 v Andromedě, jež je nejvzdálenějším útvarům ve vesmíru, který je možné vidět lidským okem, vzdálenou dva a půl milionu světelných roků od Země.

Většina lidí hvězdy nevidí

Někdo má to štěstí, že žije na venkově, v horách, na odlehlém místě, kde se obloha přirozeně sklání až k němu tak, jak tomu bývalo kdysi. Nebo spíše skoro tak. Dnes žije na 99 % obyvatel Evropy v oblastech zasažených světelným znečištěním. Je to samozřejmě také dáno tím, že se ve městech koncentruje hodně obyvatel. Městský člověk musí za pohledem na hvězdnou oblohu jezdit mimo své bydliště. Oblasti, kde je stále vidět hvězdné nebe v celé své kráse, jsou čím dál vzácnější. Je to velký paradox lidstva žijícího ve vesmíru. Světlo, které z galaxie v Andromedě putovalo k zemi rychlostí 300 000 km/s celých dva a půl milionů roků, se k městskému člověku už nedostane. Pár kilometrů nad našimi hlavami jej „zastavilo“ naše vlastní, umělé světlo vysvícené do atmosféry a v ní rozptýlené.

Musíme chránit tmou

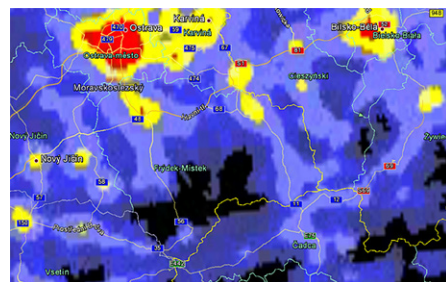
Po světě tak vznikají parky a oblasti tmavé oblohy. Jakési pomyslné rezervace tmy. V místech, kde je stále zachovalé noční životní prostředí. Přírodní podmínky pro noční život nebo naopak pro kvalitní spánek živočišných druhů i lidí se zde snoubí se zachovaným pohledem na hvězdnou oblohu. Po světě je takových oblastí a parků na čtyřicet. V Evropě osm. V rámci Mezinárodního roku astronomie byla vyhlášena první oblast tmavé oblohy na území České republiky. Stalo se tak 4. listopadu 2009 a Jizerská oblast tmavé oblohy tak na světě formálně zaujala první místo, protože se stala první přeshraniční oblastí tmavé oblohy, v tomto případě Česko-Polskou.

Co předchází vyhlášení oblasti tmavé oblohy

Pro vyhlášení oblasti tmavé oblohy je třeba najít krajinu, která bude splňovat určité podmínky. Musí být dostatečně vzdálena větším městům kvůli jejich světlu, její průměrná nadmořská výška musí být vyšší, aby „světla civilizace“ zůstala pod ní, osíd-



lenost nemůže být velká a mělo by zde být zachovalé životní prostředí, aby mělo smysl rozšířit ochranu přírody ještě o noční prostředí. Když se podíváte na mapu světelného znečištění České republiky, zjistíte, že takových oblastí na našem území mnoho není. A když pak s výběrem pokračujete, potřebujete podporu. Podporu od místních, podporu institucí, které do vyhlášení oblasti společně půjdou. A dnes již vyhlášená Beskydská oblast tmavé oblohy tohle všechno splnila. Beskydy jsou, jak je vidět na podrobném snímku z družice, stále ještě poměrně tmavým místem na území naší republiky. Původní idea byla vyhlásit výrazně menší oblast, než jakou nyní na mapě máme. Ale ukázalo se, že potenciál zdravé přírody i zachovalého nočního životního prostředí je zde vysoký. A podpora starostů obcí i obyvatel v oblasti byla jednoznačná. A pak dokonce padl nápad vyhlásit „BOTO“ jako přeshraniční, protože jsme se setkali se zájmem na slovenské straně. To všechno byly důvody, které vedly k bezproblémovému vyhlášení Česko-slovenské Beskydské oblasti tmavé oblohy. Jsou zde splněny přírodní, astronomické i formální podmínky.



Mapa světelného znečištění, místa vyznačená černou barvou jsou světlem znečištěná minimálně.

Beskydská oblast tmavé oblohy zakládá spolupráci několika oborů a institucí. K ochraně tmy, která už dávno není samozřejmostí naší civilizace, se tu společně sešli ochránci přírody, správci lesů a astronomové. Ruku v ruce se starosty dotčených obcí, hoteliéři i obyvateli. Přijďte si popovídat třeba na Gruň a pochopíte, proč oblast tmavé oblohy vznikla právě zde. ■

Autor článku působí v Astronomickém ústavu Akademie věd, je expertem na světelné znečištění

Mgr. Alena Zárybnická



Mgr. Alena Zárybnická vystudovala Katedru meteorologie a ochrany prostředí na Karlově univerzitě. Nejprve pracovala jako meteoroložka, od roku 1997 působí v České televizi. Zpočátku jako redaktorka počasí, pak také pracuje pro redakci sportu, věnuje se zpravodajství a dokumentům o sportovním létání a parašutismu, a od r. 2000 navíc moderuje pořad Sama doma. Se založením Beskydské oblasti tmavé oblohy byla jmenována její patronkou.

Při pohledu na mapu světelného znečištění světa člověka napadne, proč jsou oblasti tmavé oblohy právě v „přesvícené“ střední Evropě. Mají zde podle Vás smysl? Tady mají největší smysl! Vždyť právě v té přesvícené Evropě by to mohlo snadno dopadnout tak, jak v legendárním Jiráňkově vtipu. Možná si ho vybavíte - dva mladí stojí v ulici plné svítících reklam a na jedné z nich se píše: „Pro vysoký stupeň světelného znečištění se dnes noc nekoná.“ A smysl obecně? To, co nás napadne automaticky hned, tedy ztráta takového bohatství, jako je přirozené nebe s hvězdami, je jedním z mnoha negativních důsledků. A další? Tak například nevhodné lampy svítí do očí chodcům i řidičům a ti – oslnění – ještě hůř vidí. Tma je nutná pro klidný a zdravý spánek. Lékaři se zabývají vazbou mezi nočním světlem a zvyšujícím se rizikem rakoviny. To proto, že před nádory nás chrání melatonin – antioxidant, který se tvoří v těle jen potmě. A nesmím zapomenout ani na úspory energie – zbytečná výroba elektřiny přispívá ke znečištění ovzduší, ke zvyšování množství skleníkových plynů a tedy i ke globální změně klimatu. A příroda sama: někteří živočichové jsou aktivní právě v noci a nadbytečné noční osvětlení je mate a komplikuje jim život. Přitom stačí tak málo! Ne zhasnout, ale svítit s rozumem. To znamená tam, kde potřebujeme, a intenzitou, jakou potřebujeme.

Můžete našim čtenářům prozradit, jak jste se dostala k „funkci“ patronky Beskydské oblasti tmavé oblohy?

Tak nějak nedopatřením, říkala jsem si, když

mi přišel první email od Jana Kondziolky. Zнала jsem jeho fotky, ale prosbu o patronát? To jsem nečekala. Za všechno prý může kolegyně Hana Kučáková, která navrhla mé jméno ve veřejném hlasování na facebooku. Zvažovala jsem jediné to, jestli můžu být vůbec nějak prospěšná. Téma je jasné – lamentace kolegů astronomů nad zataženou oblohou doznívají k uším meteorologů stejně, jako ty nad oblohou přesvětlenou.... V tom prvním jim pomoci nemohu, v tom druhém snad aspoň trochu. A to byl jeden z důvodů, proč jsem přikývla. Teprv s postupem času jsem zjistila, jak prospěšná nám všem může být právě snaha o snížení světelného znečištění. Dostala jsem se do skvělé společnosti – astronomů i patronů jejich tmavých obloh. Například patronem Parku tmavé oblohy Poloniny je první slovenský kosmonaut Ivan Bella.

Jaký máte vztah k Beskydám?

Pochází odtud můj muž. Jsou klidnější než Krkonoše, kde žijeme... Mají svůj nezaměnitelný půvab. Mít víc času, vydržela bych se tam toulat věky.... Ale....

Světelné znečištění je problém, o kterém se začalo mluvit před pár lety. Myslíte si, že je reálné s tím něco dělat na naší - místní úrovni?

Právě na té! Stačí tak málo... Třeba jen přemýšlet, když měníme venkovní osvětlení. A jsou-li někde lampy hodně „agresivní“, je možné je snadno upravit tak, aby svítily tam, kam mají. To, jak žijeme v našem městě či vesnici, záleží jen a jen na nás, na tom, jak umíme ovlivnit své zastupitele. Žiju v Kr-



Nevhodné osvětlení sjezdovky, světla nejsou usměrněna jen k zemi, ale svítí do prostoru.

konošském národním parku už roky a dost dobře nechápu, jak je možné, aby pohyblivé světelné kužely upoutávající třeba na diskotéky mířily do lesa, kde jsou jindy slyšet troubící jeleni... A jsem ráda, že se majitelé a provozovatelé lyžařských areálů zamýšlejí nad tím, jak svítit lyžařům přímo pod lyže a tedy i šetrně k přírodě a obecně úsporně. ■



Beskydy mají svůj nezaměnitelný půvab

RNDr. Jiří Grygar



RNDR. Jiří Grygar, CSc., je jeden z nejznámějších českých astronomů a astrofyziků. Pracuje ve fyzikálním ústavu Akademie věd České republiky, jejímž je nyní čestným předsedou. Je velkým popularizátorem vědy a napsal řadu knih. Za svou vědeckou a popularizační činnost získal mnohá ocenění. Např. v roce 1996 získal cenu Kalinga Prize udělovanou mezinárodní organizací UNESCO či nedávno, v roce 2011, získal nejvyšší astronomické ocenění Cenu Františka Nušla.

Při pohledu na mapu světelného znečištění světa člověka napadne, proč jsou oblasti tmavé oblohy právě v „přesvicené“ střední Evropě. Mají zde podle Vás smysl?

Myslím, že iniciativa českých astronomů při zřizování oblastí tmavé oblohy v národních parcích a chráněných krajinných oblastech má dokonce několikanásobný smysl. Nejde totiž jen o možnost opět vidět na obloze hvězdy, ale také o další aspekty, jako je ochrana životního prostředí pro živočichy,

včetně lidí. Ve tmě se člověku ve spánku tvoří ochranné látky jako neúčinnější antioxidant melatonin. Také úspora elektřiny za noční svícení může být poměrně vysoká, osvětlení je dnes často naprosto zbytečné a dokonce nebezpečné (oslňující billboardy a kulová svítidla).

Můžete našim čtenářům říci, v čem jsou Beskydy pro astronomy výjimečné?

Od druhé poloviny 50. let minulého století jsme v Beskydech v okolí Radhoště pořádali zimní i letní expedice k pozorování meteorů, protože šlo o místa s minimálním světelným znečištěním, dobře dopravně dostupná a s potřebnou infrastrukturou i ve větších nadmořských výškách. Postupně jsme se však museli z Beskyd přestěhovat na Slovensko, protože míra světelného znečištění v Beskydech byla pro další pozorování neúnosná. Je to škoda, protože na úpatí Beskyd funguje řada hvězdáren (Valašské Meziříčí, Vsetín, Zlín, Poruba, Třinec, Český Těšín), odkud by se mohli rekrutovat mladí pozorovatelé, protože by měli svá pozorovací stanoviště na dosah.

Myslíte si, že vyhlášení oblastí tmavé oblohy může mít vliv na následnou redukci světelného znečištění?

Dosavadní zkušenosti s vyhlášením oblastí tmavé oblohy prokazují, že v dané lokalitě se opravdu snížila hladina světelného znečištění a návštěvníci a zejména turisté začínají výhody noční temnoty pro pohyb v přírodě i pozorování hvězdné oblohy vnímat. Tak se vytváří předpoklad k tomu, aby

se pod tlakem veřejnosti docílilo omezení bezúčelného nočního svícení i pro ostatní části české krajiny.

V některých zemích světa je světelné znečištění omezoováno zákony. Dojde k tomu někdy i u nás?

Mám dojem, že u nás skoro nikdo neví, že Česká republika byla v tomto zákonodárství docela na čele, protože od června 2002 u nás platil zákon o ochraně ovzduší č. 86/2002, v jehož §2 bylo světelné znečištění definováno a byla uvedena opatření, jak se má docílit jeho snížení, bohužel bez jakýchkoliv sankcí v případě nedodržování či porušování zákona. Přesto i tato velmi mírná ustanovení se stala trnem v oku řadě politiků, kteří docílili v r. 2004 jeho zmírnění zákonem č. 92/2004. Ani to jim nestačilo, takže při další novele v říjnu 2005 (zákon č. 385) bylo celé úsilí odborné veřejnosti o ochranu před světelným znečištěním zmařeno velmi agresivním lobbíngem podnikatelů. Mezitím nás zahraničí výrazně předběhlo, a to jak v Evropě, tak v zámoří, zejména pak v USA a Kanadě. Jistě k tomu dojde jednou i u nás, ale když vidím, jak to u nás dopadá se zákonem o omezení či zákazu kouření, kde opět podnikatelé v tomto oboru velmi agresivně lobují, tak si nedělám iluze, že za našeho života dojde k omezení světelného znečišťování na celém území Česka. Až naši potomci snad konečně objeví Ameriku a vrátíme se tak mezi kulturní státy světa, které pojalý paragrafy proti světelnému znečištění do příslušných zákonů až řadu let po nás. ■



Světelné znečištění v bezprostřední blízkosti hvězdárny v Českém Těšíně

Svítit lépe = ušetřit!!!

Jiří Kondziolka

V Beskydech máme kvalitní noční oblohu, zachovalé noční životní prostředí a je na nás, jestli tomu tak zůstane nebo ne. Rozhodně nikdo není proti rozvoji oblasti a s tím souvisejícímu osvětlení. Ne každý sem přijíždí za tmavou oblohou a raději si zalyžuje. A když, tak i v noci na osvětlené sjezdovce. Kupodivu obojí může jít současně.

Základem je svítit jen tam, kam je potřeba, kdy je potřeba a jak silně je potřeba. Pokud budou tyto podmínky dodrženy, nejenže nebude světelné znečištění vznikat více, než je nezbytně nutné, ale také ušetříme na nákladech na osvětlení.



Správně

V rámci projektu byl připraven jednoduchý návod jak svítit lépe obsahující základní doporučení. Více na zadní straně obálky tohoto Zpravodaje. ■



Špatně

Dobrovolní strážci CHKO Beskydy tu jsou 40 let

Jiří Lehký

Ve stínu oslav čtyřicátin CHKO Beskydy by nemělo zůstat stejně kulaté výročí existence sboru dobrovolných spolupracovníků správy CHKO Beskydy – strážců. Je všeobecně známo, že chráněná oblast byla slavnostně vyhlášena v březnu – ale jen málokdo si ještě pamatuje, že 8. prosince 1973 se v rožnovském Společenském domě sešel ustavující Aktiv dobrovolných spolupracovníků.

Pamětníka, ani další záznam se mi v archivu bohužel najít nepodařilo. Z dochovaných listin je však jasné, že již od počátku se Sprá-



va CHKO snažila „mít strážce v každé obci“ – periodicky oslovovala předsedy MNV, lesních závodů a zemědělských družstev, aby ve svých řadách vybrali vhodného člověka.

Během let vznikl obdivuhodný kolektiv složený z lidí nejrůznějšího věku, povolání i zájmů – učitelé, lesníci, turisté, amatérští přírodovědci, jeskyňáři, trampové. Prošedivělí pánové i dlouhovlasé studentky. V osmdesátých letech tento aktiv čítal téměř 90 lidí! Strážci byli organizováni ve 14 strážních okrscích – v každém bylo 3-10 strážců. Jeden z nich byl vedoucím, který plánoval pochůzky, brigády, besedy, posílal hlášení Správě CHKO. Některé okrsky byly velmi aktivní, některé měly dokonce vlastní kroniku.

Zlom samozřejmě nastal po roce 1989 a především pak po r. 1992, kdy byl přijat nový (dosud platný) zákon o ochraně přírody. Ten mj. nově upravil práva a povinnosti strážce přírody, jak se nyní tento institut nazývá. Celá ochrana přírody dostala nový impuls a Správa i strážci se do všeho pustili s velkou vervou. Ale jak se otevíraly stále nové příležitosti seberealizace, počty dobrovolníků neustále klesaly. Na druhou stranu se podařilo na Správě CHKO vytvořit pracovní pozici strážce, kterou prakticky až do jejího zrušení v r. 2003 vykonával Petr Grendziok. V roce 2000 bylo postavení strážců posíleno přiznáním statutu veřejného činitele. Po povinném přezkoušení tehdy stavy strážců „spadly“ na historické minimum – v r. 2001 jich bylo jen 10 + 1 profesionální strážce.

Dnes můžeme s potěšením konstatovat, že Správě CHKO pomáhá více než čtyřicet dobrovolníků – strážců, zpravodajů i tzv. čekatelů (budoucí strážci). Jsou nejen „prodlouženou rukou zákona“, ale podílí se i na práci s veřejností (přednášky, exkurze), údržbě chráněných území či jejich označení nebo třeba na monitoringu rostlin a živočichů. A v duchu té nejlepší tradice se snaží dělat i něco navíc – budovat kolektiv, spolupracovat nejen se Správou, ale i mezi sebou a strážci z celé republiky, s obcemi, hospodáři, nevládními organizacemi ... A za to vše jim patří náš dík. ■



Beskydské jeskyně

František Šulgan, Jiří Lehký

Kde se vzaly, když tu nejsou vápence?

Pohoří Beskyd jsou budována flyšovými horninami (pískovce, jílovce, slepence). Vznik „klasických“ krasových jeskyní je tedy vyloučen. V případě Beskyd proto odborníci mluví o tzv. pseudokrasu. Horniny sice vznikly usazením v moři (podobně jako vápence), ale jejich další vývoj a vznik jeskyní byl úplně odlišný. Při vrásnění, které v hrubých rysech vytvarovalo dnešní Beskydy, byly mocné vrstvy pískovců různě deformovány a lámány. Takto vytvořený systém puklin se působením vody, mrazu ale i gravitace postupně rozšiřoval.

Rozrušené bloky pískovců sjížděly (a leckde stále pomalu sjíždí!) na ukloněných vrstvách do údolí. Sesuvem odtržených bloků pískovců po poddajných vrstvách jílovce nebo ledu vznikly systémy puklinových chodeb i větší dutiny. Některé pukliny se rozšířily natolik, „že by se tam i forman s vozem sena otočil“. Pukliny na povrchu byly postupně překrývány jinými „ujetými“ lavicemi a odtrženými bloky pískovců; povrch tak byl mnohde zarovnan. Proto mnohé z podzemních dutin nemají vyústění na povrch.

Je důležité si uvědomit, že Beskydy jsou (z pohledu geologů) „mladé“ pohoří a jeskyně jsou i dnes ve stadiu pohybu a změn. Stékající voda uvolňuje hlínu a narušuje hlavně jílovcové vrstvy, což způsobuje sunutí a náhlé pohyby velkých kamenných bloků. Ty představují neustálé a největší nebezpečí při výzkumech v těchto lokalitách a jsou hlavním důvodem uzavření jeskyní před veřejností.

Poklad mezi krasy

I když pseudokras není kras a v „důrách“ není krápníková výzdoba, neznámá to, že nejsou zajímavé. Oproti „klasickým“ jeskyním jsou sice menší a hůře přístupné, jsou ale nesmírně cennou studijní plochou. Poskytují informace nejen o gravitačních pohybech (sesuvech), navíc jsou také důležitým útočištěm pro mnoho ohrožených druhů živočichů.

Beskydský pseudokras patří v kategorii pískovců k největším na světě – takže jde opravdu o přírodní poklad. Jen na území chráněné krajinné oblasti Beskydy je v dnešní době registrováno 31 významnějších pseudokrasových jeskyní.

Přestože přístup do jednotlivých jeskynních systémů Beskyd není snadný a mnohdy je zabezpečený mříží, občas se do těchto míst zvědavci vydávají na „průzkum“. Někdo hledá dobrodružství, jiný je možná inspirován četnými pověstmi o pokladech.

Všechny nepovolané hledače (zážitku i pokladů) však důrazně upozorňujeme, že lecky ohrožují nejen sami sebe, ale (především v zimě) také vzácné druhy živočichů, kteří zde našli útočiště. Stejně jako jiné jeskyně, jsou i naše „důry“ významným zimovištěm netopýřů. Jejich monitoring provádějí již po desetiletí jeskyňáři z bohumínské pobočky České speleologické společnosti. Ti také pokračují ve výzkumech a objevování dalších zákoutí tajemného beskydského podzemí. ■



Typický interiér pseudokrasové jeskyně

I do jeskyní je třeba investovat

Jiří Lehký

Čtenáře našeho zpravodaje titulek asi nepřekvapí. I neživá příroda, konkrétně jeskyně potřebují občas nějakou finanční injekci. Pravda – ne každý rok jako pasíanky či barevné louky. Geologický čas plyne zvolna a tajemnému podzemí je naše lidské snažení poměrně lhostejné. Tak jaká péče, nač peníze?

Jak je zmíněno ve článku o jeskyních, řada z nich je z důvodů bezpečnosti a ochrany netopýřů zabezpečena. Jde zpravidla o uzavíratelnou mříž, která umožňuje průlet netopýřů a na druhou stranu brání vstupu nepovolaných osob. Uzavírají se především známé, velké a relativně snadno přístupné

jeskyně. V Kněhyňské jeskyni, kde probíhá i sledování svahových pohybů je navíc instalován ocelový žebřík. Práce bez výjimky provádějí jeskyňáři z České speleologické společnosti Orcus Bohumín. Práce je to nelehká – veškeré vybavení a materiál (elektrocentrálou počínaje, cementem a železem konče) musí na místo dopravit ručně... Proto ani zabezpečování jeskyní není nejlevnější. Pro představu – zabezpečení jednoho jeskynního vstupu stojí řádově 15 – 20 tisíc Kč. Bohužel, kvůli zvědavým vandalům (vandalským zvědavcům) mají jeskyňáři téměř každoročně co opravovat. ■



Zabezpečení jednoho jeskynního vstupu stojí až 20 tisíc Kč.

Dobře ukryté poklady

Aneta Valasová, Jiří Lehký

Přírodní památky

Kněhyňská jeskyně Ondrášovy díry

Rok vyhlášení: 1990
Katastrální území: Čeladná,
Malenovice, Staré Hamry



Jeskným se v našich horách odjakživa říkalo „ďůry“. Možná proto, že jsou jiné než jeskyně, do kterých se jezdí na školní či rodinné výlety. Beskydské „ďůry“ jsou opředeny tajemstvím. Kde myslíte, že si zbojník Ondráš schovával poklady? A co pověst O sirotkovi z Radhoště? Znáte? Opravdu – naše „ďůry“ jsou plné pokladů. Možná trošku jiných než těch z pověstí, ale určitě stojí za to, o nich vědět. Ostatně – samy „ďůry“ jsou přírodním pokladem. A navíc – umíte si představit lepší téma pro tento „tmavý“ Zpravodaj, než je pravá beskydská jeskynní tma?

Přírodní památka Kněhyňská jeskyně

Jak název napovídá, nachází se tato jeskyně na jihovýchodním svahu hory Kněhyně (1257 m). Jde o rozsáhlou propastovitou puklinovou jeskyni, nejhlubší tohoto typu v rámci celých Západních Karpat (hloubka 57,5 m). Má celkově 3 vstupy, délka chodeb vytvořených v několika patrech je 280 m. První zmínky o jeskyni jsou známy již z roku 1964, kdy byla publikována její mapka. Průměrná celoroční teplota se pohybuje mezi 4 až 6°C a relativní vlhkost dosahuje 100 %.

Přírodní památka Ondrášovy díry

Ondrášovy díry jsou členitým jeskním systémem na rozeklaném temeni rozsochy Lukšince, 2 km severozápadně od vrcholu Lysé hory (1323 m). Zdejší jeskyně jsou poměrně úzké a krátké. Nejznámější z nich je ta zbojnická, Ondrášova, která leží jen 10 m od turistické cesty vedoucí na Lysou horu. Celý systém puklin a domů je dlouhý 250 m a dosahuje hloubky přes 30 metrů.

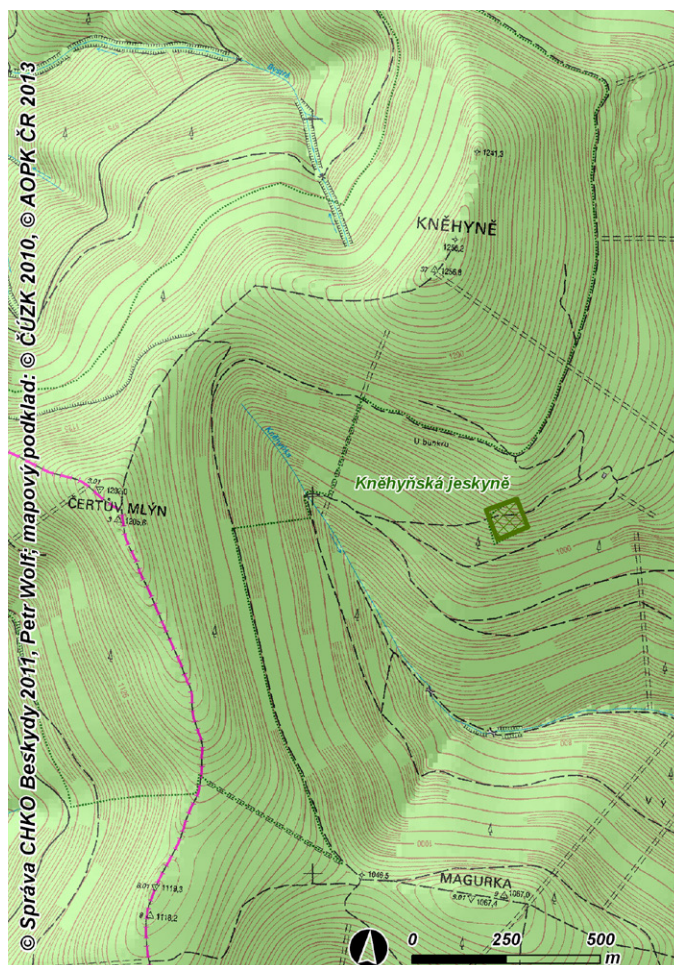
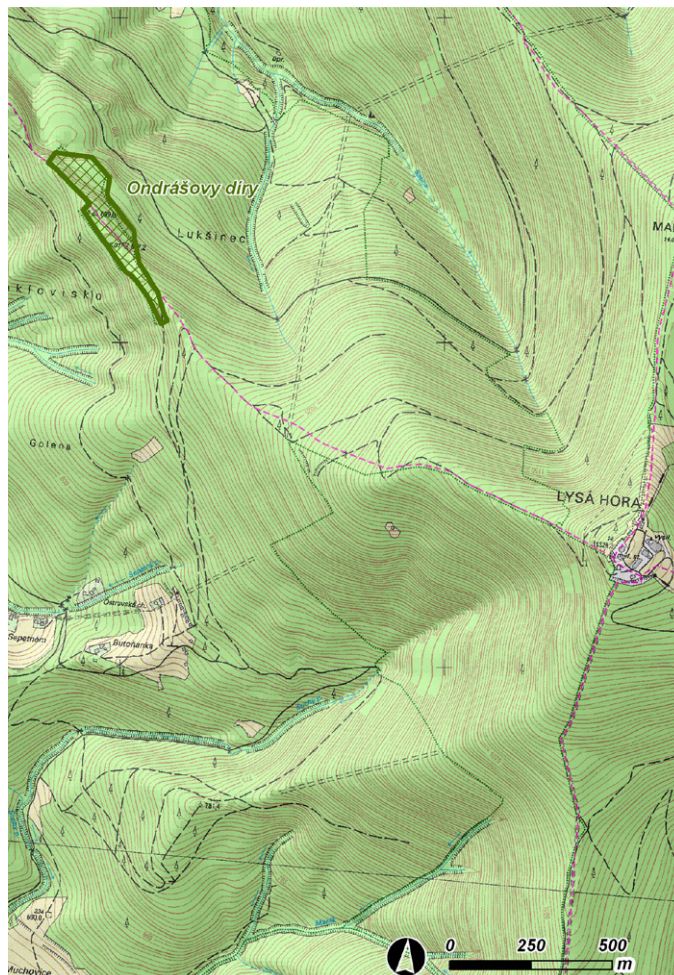
Jak již název napovídá, zdejší jeskyně jsou neodmyslitelně spjaty se slavnou postavou zbojníka Ondráše. Právě zde, pod Lysou horu si podle pověstí schovával poklady a směřovala zde také řada tajných chodeb.

Jeskyně Cyrilka

Jako poslední si představíme „plazivku“ (říká se jí tak proto, že některé její části se dají překonat jen plazněním) Cyrilku. Nachází se v masivu Radhoště. Historie objevování jeskyně je těsně spjata s osídlováním Beskyd. Lidi vždy přitahovalo temné podzemí, ve kterém tušili poklady. Kolovala o něm řada pověstí, například ta nejslavnější O sirotkovi z Radhoště.

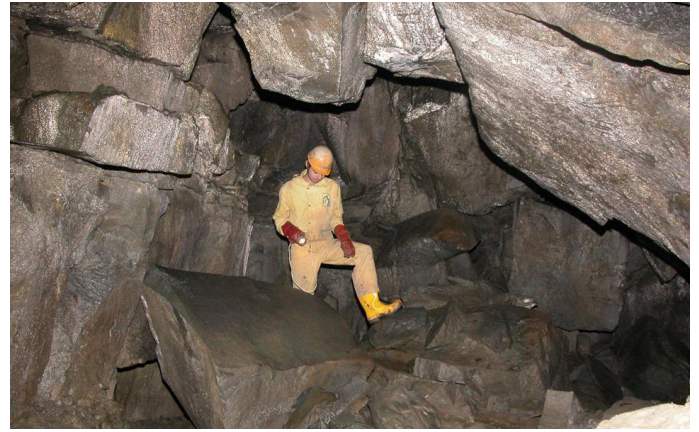
Cyrilka je rekordmankou co do délky chodeb, nebo spíše puklin. Současně známá délka systému se zastavila na 535 metrech, výzkum ale stále pokračuje a není vyloučeno, že se podaří najít ještě další prodloužení chodeb.

Další pseudokrasové jeskyně se nacházejí na hřbetu Lukšince, Kněhyně a Čertova mlýna, na radhoštěském hřebeni, na Černé hoře, na vrchu Hradisko a na dalších místech. ■





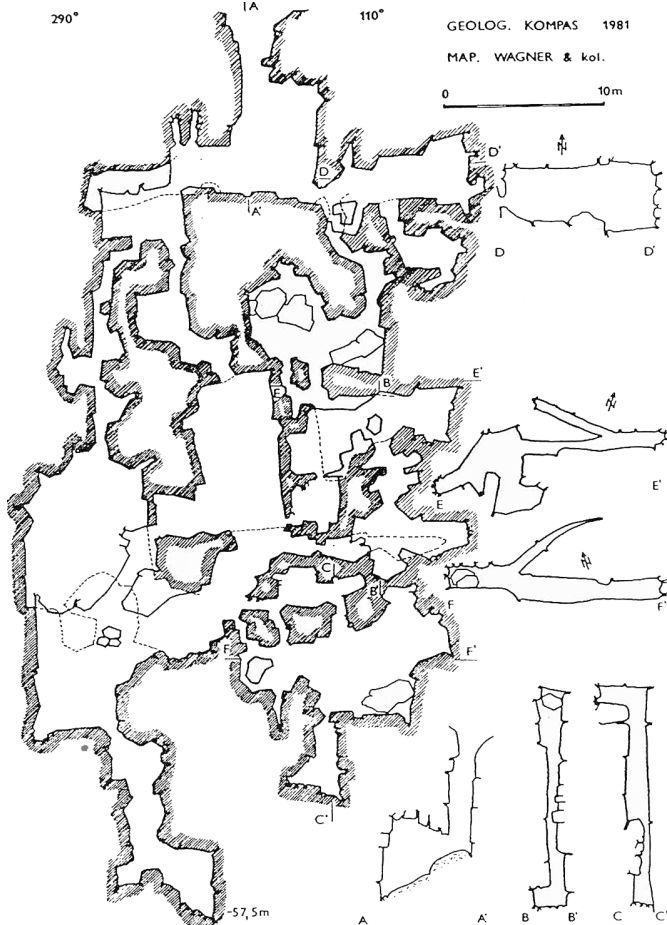
Netopýři jsou nejčetnějšími obyvateli beskydských jeskyní, např. v Kněhyňské jeskyni bylo letos na jaře napočítáno 312 netopýřů velkých.
Foto: M. Šulgan



Interiér Kněhyňské jeskyně, Foto: J. Wagner



Vstup do Kněhyňské jeskyně
Foto: F. Šulgan



Nákres chodeb Kněhyňské jeskyně



Do beskydských jeskyní je vstup zakázán a většina z nich je chráněna mřížemi. Otevřena bývá pouze pro průzkumné účely. Foto: F. Šulgan



Vstup do jeskyně Cyrilky je nenápadný, málokdo by proto tušil, že svou délkou patří mezi největší v ČR. Foto: M. Šulgan

Nebe bez hvězd je jako láska bez milenců

Miroslav Kubín

Touha po návratu ke hvězdám

Naši předkové se světelným znečištěním žádný problém neměli. Večer zapadlo slunce a záhy, za jasných nocí, když odstoupili od svých ohňů, svíček nebo petrolejových lamp, mohli pozorovat nad pastvinami, vesnicemi a městy nádherná souhvězdí, velkou klenbu mléčné dráhy, padající asteroidy anebo mohli pocítit mocnou bázeň nekonečného vesmíru. A to byla opravdová nádhera. Tak vypadal obraz noční krajiny před elektrifikací našeho „civilizovaného“ světa. Objev elektřiny byl a je fascinující událostí. Lidé opojeni oslňujícími lampami, září televizorů, počítačů a mobilních telefonů malinko pozapomněli na záři hvězd. Po každé opilsti však přichází kocovina. Dnes se situace výrazně změnila. Noční osvětlení ulic, cest a přechodů pro chodce nutně potřebujeme. Na druhou stranu však potřebujeme kvalitní spánek bez nadměrného světla, relaxaci a především se vrátit k pozorování hvězdné oblohy. Neboť ta je naším nočním průvodcem, antistresovým poradcem a tvůrcem naší nekonečné fantazie. Lidé a zvířata tmu a hvězdy nutně potřebují, neboť bez nich by dobrého života na Zemi nebylo!

Když mŕám hoří křídla

Nedostatek noční tmy narušuje život mnoha živým organismům včetně člověka. Tak například u některých živočichů dochází k dezorientaci – ptáci i hmyz jsou doslova „vysáváni“ z volné krajiny osvětlenými sídly. Stovky ptáků uvíznou ve světelných pastech silných reflektorů. Krouží kolem světla mnohdy až

do samotného vyčerpání. Jiné druhy dlouho do noci zpívají, hnízdí v nevhodnou roční dobu a pokračují v krmení mláďat.

Hmyz lapený světelným zdrojem nutkavě naletuje na vášní objekt tak dlouho, dokud pod ním nezahyne vyčerpáním nebo neshoří. Takto umělé světelné zdroje „vykrádají“ z přírody miliony jedinců hmyzu včetně těch chráněných tím, že je kromě ničení ruší při příjmu potravy a aktivitách, jako je opylování, kopulace a kladení vajíček. Na okraji dosahu světelného zdroje se stává snadnější kořistí nočních ptáků a netopýrů. Například kolem vodních toků došlo v důsledku silného světelného znečištění k posunu populací jepic do neosvětlených nebo méně osvětlených úseků toku. Nezodpovědným svícením se ochuzujeme o rozmanitý hmyz, který je nezbytně důležitý pro opylování a rozmnožování rostlin.

Citlivými druhy na světelné znečištění jsou i obojživelníci. Podle Buchanan a Hailmana se nedostatek tmy u některých druhů amerických rosníček a ropuch projevuje sníženou reprodukční schopností, omezenou možností shánět si potravu a chránit se před predátory. Podobná studie pro evropské druhy obojživelníků zcela chybí.

Velkoplošné osvětlení aglomerací, historických budov a jiných dominant v krajině má silně negativní vliv na netopýry. Ti se vlivem světelného znečištění z takto postižené krajiny stahují, anebo úplně mizí. V důsledku



Hmyz naletuje na svítící lampu tak dlouho, dokud nezahyne vyčerpáním.

nevhodného osvětlení v blízkosti vletových otvorů netopýrů může docházet k jejich opožděnému vylétávání. Tím se jim výrazně zkracuje čas pro hledání a příjem potravy. Byly zaznamenány i případy, kdy vlivem světelného znečištění zanikly celé kolonie.

Nedostatek tmy během spánku u člověka vede ke snížení produkce melatoninu, tzv. spánkového hormonu. Pro lidské tělo je důležitý především proto, že jej chrání proti tvorbě nádorových onemocnění, obezitě, cukrovce, chronické únavě, podrážděnosti, nesoustředěnosti, snížené výkonnosti, bolesti hlavy a zpomaluje stárnutí. Podle odhadů si jedna třetina populace České republiky stěžuje na problémy se spánkem v důsledku nadměrného venkovního stacionárního osvětlení. Někteří řeší tuto situaci zatemňováním svých ložnic, tím však zase přicházejí o plné ranní světlo, které je důležité pro řádný přechod organismu z nočního do denního režimu.

Dobrý spánek z nás dělá srdečnější lidi

Noc je dobrá stejně jako den. Za tmavých nocí se nám zdají sny a přicházejí vize. Za temných nocí migrují zvířata na velké vzdálenosti a na pomezí noci a dne tokají tetřevi. Noc slouží k odpočinku. Ne nadarmo se říká: „probudil se občerstven spánkem“ anebo „ráno je moudřejší večera“. Vydatný spánek bez účinku světelného smogu za nás asi nevyřeší všechny naše problémy, ale alespoň budeme druhý den vlídnější a srdečnější ke svému okolí. ■



Hmyz v lampě

Mičulky

Dana Morcinková

V samém srdci Moravskoslezských Beskyd se nachází obec Staré Hamry. Ne-daleko Samčanky, která se stala po zatopení údolí přehradou novým centrem Starých Hamer, vede staronová stezka na osadu Javořinka. Jižně od ní, už jen co by kamenem dohodil, se nalézá osada Mičulky a paseka Kostí.

Dnes nás budou zajímat Mičulky. Osada se nachází v katastrálním území Bílá, ve 2. zóně chráněné krajinné oblasti Beskydy. O téměř čtyřhektarovou louku pečuje vlastník, který se zde opět po několikaleté pauze stal trvalým obyvatel.

Zvláštní pozornost si zaslouží mokřadní plochy, jež zabírají téměř jednu čtvrtinu lokality. Je známo, že v minulosti mnoho mokřadních luk zaniklo zbytečným meliorováním, proto většina mokřadů patří k nejvíce ohroženým typům luk a každý z nich bychom měli opatrovat jako oko v hlavě.



Rozkvetlé prstnatce májové a suchopýry na Mičulkách

Mokřady na Mičulkách možná někteří v krajině přehlédnou, na jaře nám však o jejich existenci dají vědět zářivé bílé květy suchopýrů a stovky fialové rozkvetlých prstnatic májových, které doprovází mnoho dalších vlhkomilných druhů trav a kvetoucích

rostlin. Sušší mírně svažité části pokryje nádherně rozkvetlá louka. Najdeme zde stovky kopretin, zvonků, kohoutků lučních a dalších běžných druhů. Pohled na krásně rozkvetlou louku na Mičulkách nás pohladí na duši. ■

Puštík bělavý, tajemná sova beskydských pralesů

Daniel Křenek

Puštík bělavý (*Strix uralensis*) je po výru velkém naše druhá největší sova. V České republice hnízdí pouze v Beskydech a na Šumavě. Velikost české populace je odhadována na 35–50 párů, z toho jen na území CHKO Beskydy hnízdí 25–30 párů.

Domovem puštíka jsou pralesovité především bukové a jedlobukové lesy, což dokazuje také jeho rozšíření v Beskydech. Nejstarší známou lokalitou je prales Mionší a na většině dalších lokalit se vyskytuje tam, kde se nachází pralesovité porosty. K hnízdění vyhledává mohutné zlomy, dutiny ve starých stromech nebo využívá i hnízd dravců. Protože starých pralesovitých porostů je už velmi málo, je puštík bělavý také vzácnou sovou.

Podle zákona o ochraně přírody je zařazen mezi zvláště chráněné druhy živočichů jako kriticky ohrožený druh. Je dokonce chráněn i na mezinárodní úrovni evropskou směrnicí o ptácích a v CHKO Beskydy je jeden z druhů, pro kterého byla vyhlášena ptačí oblast Beskydy. Spatřit v přírodě tuto velkou a světlou sovou se jen tak každému nepodaří. Kdo se však nebojí za mrazivých únorových a březnových nocí vyrazit do hor, může slyšet jeho hluboký tajemně znějící hlas. Slyšet houkání samce za tmavých hvězdnatých nocí je ne-



všedním zážitkem, který umocňuje dojem karpatské divočiny. Puštík je obdivuhodná sova, neboť umí v horách přežít i v těch nejkřutějších zimách a díky velmi dobrému zraku a perfektnímu sluchu dokáže neslyšným letem ulovit hlodavce ukrytého až pod 30 cm mocnou sněhovou pokrývkou. CHKO

Beskydy může být hrdá na to, že jako jediná v republice má tmavou oblohu i takový soví klenot. ■

Autor článku je člen ČSOP Orchidea Valašsko.

Vliv umělého osvětlení na netopýry

Petr Wolf

„Pátá planeta byla velmi zvláštní. A ze všech nejmenší. Bylo tu právě tak dost místa, aby se sem vešla pouliční svítilna a lampář. Malý princ si nedovedl vysvětlit, k čemu může být někde na planetě bez domů a bez lidí svítilna a lampář.“
Jean de Saint-Exupéry: *Malý princ*.

Nevím, jak je to u vás, ale v mých očích se původně romantická postava lampáře ze staré Prahy či zmíněné Exupéryho knihy postupně proměnila v postavu spíše „temnou“. Je to opravdu škoda, vždyt lampář byl jediným člověkem, se kterým se Malý princ chtěl spřátelit. Přiznám se, že v noci mám rád tmou a nyníjší dramatická proměna venkovské krajiny je pro mne „noční můrou“. Uznávám ale, že spanilá křehká dívka se na to bude dívat jinak. Osvětlené silnice, cyklostezky a rekreační areály jsou prostě považovány za neodmyslitelnou součást moderního bezpečného života. V souvislosti s obrovským nárůstem využití energeticky úsporných LED technologií se dá očekávat další výrazný nárůst světelného znečištění a tedy i drtivý dopad na poslední zbytky tmavé krajiny u nás. Zatímco astronomové a lékaři již delší dobu alarmují veřejnost svými poznatky, o dopadech na divokou přírodu toho zatím moc nevíme. Naštěstí se pozornost biologů obrací i tímto směrem. K porozumění vlivu světelného znečištění na přírodu se jako ideální studijní objekt nabízí typicky noční zvířata – netopýři.

Krmítka pro rychlejší

Zpočátku to vypadalo, že netopýřům pouliční osvětlení vyhovuje. Řada studií potvrdila to, co dobře znají obyvatelé měst již delší dobu. Někteří netopýři se naučili lovit hmyz lákaný pouličním osvětlením. Pozitivní vliv těchto „krmítek“ se projevil tak, že početnost netopýřů byla daleko větší v oblastech s pouličním osvětlením než v okolní krajině. Například aktivita netopýra hvízdavého byla až desetkrát větší v osvětlených oblastech Anglie než v oblastech bez osvětlení. Existují zde ale velké rozdíly v typu osvětlení. Dříve instalované rtuťové výbojky vydávající bílé namodralé světlo lákaly daleko větší množství hmyzu a tedy i netopýřů. Nové sodíkové lampy se světlem žlutým až oranžovým nejsou pro hmyz tolik atraktivní a tím pádem ani pro netopýry. Instalací moderního osvětlení například vysvětlují vědci vymizení netopýřů z centra Brna. Také zahraniční studie potvrzují až třikrát větší množství letounů lovicích na silnicích osvětlených bílými lampami.

Ukazuje se, že ne všechny druhy mají z pouličních lamp „radost“. Studie ohledně lovecké aktivity netopýřů zjistily, že lampy využívají rychle létající druhy, které loví často v otevřené krajině (např. netopýr rezavý, n. večerní, n. pestrý, n. hvízdavý apod.). Předpokládá se, že tyto druhy netopýřů mohou lépe unikat přirozeným nepřátelům, jako jsou sovy nebo

někteří draví ptáci. Ale jak je to s ostatními pomaleji létajícími druhy? Řada druhů citlivě reaguje na světelné podmínky a řeší dilema. Mají vylétnout dřív a riskovat sežráním dravými ptáky, nebo později za tmy, kdy je již hmyzu výrazně méně? Aktivita hmyzu je totiž největší za soumraku na počátku noci. Netopýří život je nesmírně energeticky náročný a zvláště v době krmení mláďat se počítá každá minuta.

Osvětlení památek přináší oběti

Maďarští vědci například zkoumali vliv venkovního osvětlení budov na zdejší letní kolonie vrápence velkého, netopýra brvitého a n. ostrouchého. Ukázalo se, že zatímco podkrovní úkryt v neosvětlených budovách opustili téměř všichni netopýři v prvních 30 minutách po setmění, v osvětlených budovách zůstávala většina netopýřů až do vypnutí osvětlení. Nešťastným příkladem přímého negativního vlivu osvětlení bylo také to, když největší známá kolonie netopýra brvitého, čítající přibližně 1000–1200 samic, opustila lokalitu poté, co bylo nainstalováno osvětlení. Prodlevy ve výletu se drasticky projeví na mláďatech. Mláďata netopýřů žijících v osvětlených budovách byla menší a vzhledem k jejich nižší zásobě tuku se výrazně snížila i jejich šance na přežití zimního spánku. Osvětlení historických budov, které lahodí našemu oku, může tedy ovlivnit přežití kriticky ohrožených druhů.

Problémem může být i osvětlení ve volné krajině (např. u nově budovaných cyklostezek), které může narušit trasy, po kterých se netopýři přemisťují mezi denním úkrytem (výše zmíněné podkrovní budov, stromové dutiny apod.) a lovištěm s výskytem hmyzu. Letové trasy často vedou podél liniových prvků v krajině, jako jsou stromořadí, křovinaté meze, vodní toky, okraje lesa apod. Britští vědci pokusně instalovali do takového místa mobilní světla simulující pouliční osvětlení a zjistili dramatický vliv na přeletovou aktivitu vrápence malého. Podobný vliv osvětlení byl zjištěn i u dalších druhů (např. netopýra pobřežního). Významné narušení chování, kdy netopýři musí hledat alternativní, pravděpodobně delší trasy mezi úkrytem a lovištěm za cenu větších energetických ztrát a stresu, se opět může negativně projevit v úspěšnosti přežití mláďat. Posuzování pouličního osvětlení ve volné krajině se tak stává důležitým tématem ochrany přírody.

„Malý princ se však neodvažoval přiznat si, že litoval této nešťastné planety zvláště pro těch tisíc čtyři sta čtyřicet západů slunce za dvacet čtyři hodiny!“ ■



Letní kolonie netopýra velkého

Myslíte, že Vám tma (BOTO) něco přinese?

Marie Kubečková

O myšlence projektu Beskydská oblast tmavé oblohy (Boto) jsem se dozvěděla poprvé loni od pana Kondziolky. Do tohoto projektu se pustil s velkým zápalem sobě vlastním. Potěšilo mě, že jsou mezi námi ještě mladí lidé, kteří myslí na druhé.

Je jen málo míst, kde lidé mohou spatřit na večerní obloze mnoho hvězd a různých úkazů. Na hřebeni Gruně přispívá k výborné viditelnosti hvězd i fakt, že se místo nachází daleko od hlavních měst či vesnic. Byla bych ráda, kdyby projekt byl inspirací nejen pro děti a mládež navštěvující astronomické kroužky, případně přírodovědecké kroužky, ale také pro nás amatéry. To, že tento projekt slavil úspěch už loni na podzim, jsme se dozvěděli od rodiny ze Znojma, která byla u nás ubytovaná. Přišli plni dojmů a zážitků z nově nabytých poznatků, poprvé měli možnost vidět přiblížené hvězdy, na které se dívali hvězdářským dalekohledem. Toto vše bylo navíc umocněno naprostým tichem, což může být další lákavou nabídkou pro návštěvníky tohoto hřebene. ■

Autorka je správce horské chaty Dům sv. Josefa na Gruni.



Dům sv. Josefa

Může si dnes obec dovolit nesvítit?

Petr Šimeček

Dnes má snad každá obec veřejné osvětlení. Přebytek peněz v různých dotačních titulech a plýtvání s nimi svádí k tomu, že se obce často předhánějí i v tom, která bude mít osvětlení honosnější než Las Vegas, která bude mít pochromované autobusové zastávky atd. V této atmosféře si žádná obec nemůže dovolit nepoužívat veřejné osvětlení. Jde spíše o to, používat ho rozumně. To se dá zajistit správným umístěním a nasměrováním lamp, použitím úsporných a kvalitních svítidel s vhodnou barvou světla, ale hlavně tím, že se nebude svítit zbytečně.

Vždyť stačí svítit jen čtvrt hodiny před prvním příjezdem autobusu do rozednění a stejně tak večer od setmění do posledního příjezdu autobusu. U nás to je v tomto ročním období od čtyř do třičtvrtě na pět a pak večer od půl deváté do třičtvrtě na dvanáct. V létě ještě méně. Argument, že se někde musí svítit celou noc, kvůli ochraně majetku, je nesmyslný. To by zároveň musel i někdo bdít, kdo majetek hlídá. Vždyť dneska jsou pohybová čidla, kamery a alarmy za několik stovek, které ochrání majetek mnohem účinněji. Já

osobně mám v noci rád tmu, nikdy na obec nehlásím, že někde některé světlo přestalo svítit. Pokud je úplná tma, ničím nerušená, tak po chvíli, až si oči zvyknou, v noci lépe vidím než při umělém osvětlení. ■

Autor je člen zastupitelstva obce Staré Hamry.



Kostel na Starých Hamrech

Kněhyně očima strážce

Jan Stýskala

Beskydy mají řadu problémů a některé pomáhají řešit i dobrovolní strážci CHKO. Logicky se soustředí na ty nejcennější a nejzranitelnější lokality. Jednou z nich je i nejvýše položená národní přírodní rezervace Beskyd, NPR Kněhyně – Čertův Mlýn.

Připomeňme, že ač se jedná o nejpřísněji chráněné území, návštěvníci je mají možnost navštívit hned několika značenými turistickými chodníky. V jednání je vyznačení odbočky k tzv. Čertovu stolu.

Důležité upozornění! Nenechte se zmýlit staršími mapami - značený chodník na vrchol Kněhyně je již několik let (od r. 2005) zrušený a výstup tedy není dovolen! Značení stezky na vrchol Kněhyně bylo zrušeno z důvodu rušení živočichů, kteří zde mají dobré životní podmínky, ale vyrušování pohybem lidí jim nesvědčí. Prosíme, respektujte toto omezení, vždyť i vy jistě máte rádi přírodu a chcete jí pomáhat!

Dobrovolní strážci CHKO Beskydy zde v loňském roce prováděli častější kontrolní a osvětovou činnost. Pomáhali návštěvníkům v orientaci, diskutovali o přírodě. Občas ale také

museli zasáhnout proti neukázněným turistům, kteří v NPR vstupovali mimo značené trasy, tábořili nebo dokonce rozdělávali oheň!

Menším skupinkám strážci nabízí exkurze po NPR, které je možno domluvit předem na libovolný den v týdnu. O bližší informace si můžete napsat (zavolat) na Správu CHKO Beskydy (jiri.lehky@nature.cz).

Autor je dobrovolný strážce CHKO Beskydy



Čertův stůl

Představujeme Otu!

V pátek 26. 4. 2013 vzrostl počet rysů, kteří se na území CHKO Beskydy pohybují se speciální výbavou v podobě telemetrického obojku, na aktuální počet 3. Ivonku z Veřovických vrchů a Ludvíka z Javorníků nově doplňuje Ota, kterého se podařilo odchytit v masivu Smrku. Projekt Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, který realizuje Ústav biologie obratlovců Akademie věd ČR, v.v.i. ve spolupráci se Salamandrem, tak obohatí data získaná přímo v centrální části Moravskoslezských Beskyd. Věk rysího kocoura byl odhadnut na 3-4 roky. Po uspání a provedení potřebných úkonů byl Ota opět vypuštěn v místě odchytu. Tomu však předcházela dlouhodobý monitoring různých lokalit, které navštěvoval, a to již v průběhu roku 2012. Teprve v únoru 2013 pak bylo definitivně vybráno místo pro odchytové zařízení.

Zajímavostí je, že se tomuto kocourovi podařilo třikrát úspěšně klec projít a až při jeho čtvrté návštěvě došlo k jeho odchytu. Na tomto průběhu se dvakrát podílelo počasí, kdy pokrývka sněhu a ledu vyřadila klec z provozu, jednou byla klec zajištěna kvůli potřebě upravit interiér odchytového zařízení po návštěvě lišky. Pracovní označení rysa díky tomu málem bylo „David Copperfield“.

Nyní již na mapě přibývají tečky z různých beskydských míst, které posílá přímo Ota. Doufáme, že tento stav ukončí až vybitá baterie obojku, kdy dojde k jeho rozepnutí a odpadne, nikoliv „zásah“ jiného faktoru. (Kon)



Už při vypuštění předvedl Ota výhodu svého zbarvení – v suchém bukovém listí se stal prakticky neviditelným.

Mapování výskytu velkých šelem v CHKO Beskydy v roce 2013

Ve dnech 28. února až 3. března 2013 se v CHKO Beskydy konalo 29. mapování výskytu velkých šelem za účasti více než 80 dobrovolníků z řad ochránců přírody. Ve stanoveném čtyřdenním termínu se na území CHKO Beskydy podařilo získat 9 údajů o výskytu rysů a 5 údajů odpovídajících přítomnosti vlků. Další 9 údajů o rysech bylo zjištěno na slovenské straně Javorníků, v CHKO Kysuce. Rysové a vlci byli identifikováni podle nálezů stop, trusu a zbytků kořisti. Řada pozorování byla zaznamenána také ve dnech mimo dobu „sčítání“. Na základě získaných výsledků odhadujeme, že v současné době žije v CHKO Beskydy kolem 10 rysů a 3 vlků. Několik dalších rysů se vyskytuje na sousedním území CHKO Kysuce. Stejně jako při loňském mapování nebyl ani letos prokázán výskyt medvěda. To však při letošní tuhé zimě a opožděném nástupu jara nebylo překvapení.

Během mapování zaznamenali účastníci výskyt dalších vzácných a chráněných druhů živočichů, např. puštika bělavého, kulíška nejmenšího, jeřábka lesního, strakapouda bělohřbetého, krkavce velkého, datla černého, vydru říční aj.

Výsledky budou uloženy do centrální databáze Agentury ochrany přírody a krajiny ČR a využity při rozhodování v ochraně přírody. Správa CHKO Beskydy děkuje všem účastníkům za pomoc. (Bart)

Mapování sov

Zatímco většina lidí večer uléhá do peřin, ornitologové vyrážejí na běžkách nebo sněžnicích do chladných únorových a březnových nocí na horské masívy, aby pomoci hlasových projevů specifických pro každý druh sovy zmapovali jejich výskyt. K mapování pomáhá i moderní technika v podobě záznamníků, někdy však postačí i provokování hlasem. Každoročně monitorujeme v Beskydech celkem 6 druhů sov. Výsledky z roku 2012 potvrdily naši nejběžnější sovu puštíka obecného na 70 teritoriích, naopak nejvzácnějšího puštíka bělavého na 15 teritoriích. Nejmenší sovu kulíška nejmenšího zastihneme nejčastěji před rozbřeskem, ozýval se na 39 teritoriích. Největší zástupce sov - výr velký hnízdí v Beskydech vzácně, třeba na Hradisku u Rožnova pod Radhoštěm. Rekordních 30 teritorií jsme zaznamenali u sýce rousného, naopak pouze 2krát se podařilo zaslechnout hlas kalouse ušatého, kterému horské prostředí Beskyd příliš nevyhovuje. Loňský rok byl pro sovy ideální, a to díky gradaci populace hlodavců, kteří jsou pro sovy hlavní potravou. (Křen)



Kulíšek nejmenší

Zpravodaj pro I-pad a emailem

Další novinka, Zpravodaj si nyní můžete prohlížet i online na issuu.com a tak ho dostat i do své čtečky či I-padu. Elektronickou podobu Zpravodaje můžete rovněž odebírat prostřednictvím emailu. Jestli jej chcete dostávat na vlastní email, zašlete své kontaktní údaje (jméno, příjmení a email) na adresu salamandr@salamandr.info a pak už můžete s napětím očekávat první email ze Salamandru.

Zpravodaj je také ke stažení na internetových stránkách valasskakrajina.cz a salamandr.info.

BESKYDY – zpravodaj chráněné krajinné oblasti /Ročník X, číslo 2/2013. / Vychází 2–4x ročně / Vydává ČSOP Salamandr (ČSOP Salamandr, Tvarůzkova 1805, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm, tel.: 571 613 241, e-mail: salamandr@salamandr.info, IČ 702 38 723) ve spolupráci se Správou CHKO Beskydy / Náklad 1000 výtisků. / Číslo vyšlo v červnu 2013 v Rožnově pod Radhoštěm. Zpravodaj je vytištěn na papíře s certifikátem FSC/ Tisk: PROprint, Český Těšín / Grafika: sumec+ryšková, Rožnov p. R. / NEPRODEJNÉ

Autoři článků, u kterých není jinak uvedeno, jsou pracovníky Správy CHKO Beskydy.

Autoři fotografií: V. Bajer, K. Brož, F. Jaskula, J. Kondziloka, P. Konupka, J. Korbel, J. Kubeček, D. Morcinková, L. Ohryzková, O. Prosický, V. Příbáň, F. Šulgan, M. Šulgan, L. Vítková, K. Wagner, P. Wolf.

BESKYDY – zpravodaj chráněné krajinné oblasti je periodickou tiskovinou evidovanou pod MK ČR E 17444



Modré trojúhelníky na stromech

Možná jste si jich také všimli. Jdete lesem, občas zvednete oči a kromě barevných turistických značek nebo obvyklých bílých či červených pruhů na kmenech stromů zaregistrujete sem tam modré trojúhelníky. Útok sprejerů je tady uprostřed lesa vyloučen. Stejně tak se nezdá, že by šlo o nějaké „extra kousky“ z hlediště dřevní hmoty. Naopak nápadně často jde o stromy v horní polovině ulomené, datly rozklované, choroši obrostlé ... Už asi tušíte, že za tím jsou „ochranáři“. Přesněji ornitologové, kteří po dohodě s lesníky označili stromy, které by při hospodaření v lesích určitě neměly být pokáceny. Jsou (nebo mají potenciál se stát) stromy doupnými - tedy těmi, kde se může zabydlet holub doupnák, lejsek malý, puštíka bělavá, bělohřbetí strakapoudi, žluny šedé i zelené ... prostě ptáci, kteří potřebují dutiny. Za ne-pokácení takových stromů může majitel lesa dokonce žádat finanční náhradu. Doufáme proto, že bude stromů s modrým trojúhelníkem, ale i jejich ptačích nájemníků přibývat. (Leh)

S mašinou nastartuj i mozek

Počátkem června vyšel krátký, zábavný a trefný TV spot cílený na motorkáře, kteří s nadšením, ale nelegálně brázdí beskydské lesy a louky. Video s pracovním názvem „Kostitřas“ volně navazuje na plakáty, které po celém území Beskyd upozorňují motorkáře, že do lesa se s mašinou nesmí.

Video bylo natočeno v rámci projektu ČSOP Salamandr z Rožnova pod Radhoštěm „Stop nelegálnímu motokrosu v přírodě“, který vznikl za podpory Nadačního fondu Hyundai a Nadace Open Society Fund Praha. Tento projekt nechce napadat endurem či motokrosem „postižené“ bikery, ale naopak vyjasnit si pravidla, které jsou díky spleťtým zákonům nejasné. Díky tomuto projektu a webovým stránkám Zakaz-vjezdu.cz se tak šíří pozitivní osvěta napříč Beskydami. Heslo „S mašinou nastartuj i mozek“ je ústředním bodem videa i plakátů a má přimět motorkáře k přemýšlení, co svým neohledupným chováním způsobí, pokud do lesa vjedou.

TV spot určitě stojí za to zhlédnout na webových stránkách ČSOP Salamandr (www.salamandr.info) nebo na Youtube.com, kanál ČSOP Salamandr. (Vaň)

Šest doporučení jak svítit lépe



Kresby Petra Svobodová

Tento zpravodaj byl vytištěn v rámci projektu „Jednotný informační a komunikační systém ochrany přírody v NUTS II Moravskoslezsko“. Projekt je realizován Moravskoslezským krajem s přispěním finančního nástroje Evropské unie LIFE+.

